חנה אריאל — וישלח

וירא יעקב מאד כו' ויחץ כו' לשני מחנות ויאמר ה' אלקי אבי אברהם ואלקי כו' ה' האומר אלי שוב כו' הצילני נא כו' כי ירא כו' והכני אם על בנים. יש לדקדק בזה הלא כבר הבטיח לו ה' כמ"ש ה' האומר אלי שוב כו' ואיטיבה עמך. והנה אפי' דבר הנביא. לטוב אינו חוזר כמ"ש ירמי' הנביא אשר ינבא לשלום בבוא כו' אשר שלחו ה' באמת. ומה שתירצו בגמ' ע"ז שהי' ירא שמא יגרום החטא. אינו מובן לכאורה כי בודאי לא הי' הבטחת ה' על תנאי שלא יחטא. דא"כ מה צורך להההבטחה. אחר שעפ"י שורת הדין ראוי לכך. גם י"ל לשון הגמ' שמא יגרום החטא דמשמע החטא הידוע. גם מה שחצה יעקב לשני מחנות י"ל מה ענינם. גם מ"ש והי' המחנה הנשאר לפליטה שבמשמעות הכתוב שיהי' בודאי לפליטה וכפרש"י ז"ל. ובזוהר איתא שאמר יעקב מאלין לא מסתפינא דהא שכינתא לא אעדיאת מאהל רחל ואהל לאה וע"ד והי' המחנה הנשאר כו' כיון דעביד האי אתקין צלותא עלייהו. מ"כ ויאמר ה' אלקי אבי כו'. גם י"ל הלשון והכני אם על בנים. דהל"ל אם עם בנים. כתיב נופת תטופנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותיך כריח לבנון. והענין יובן דהנה כתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. וכתיב כולם בחכ' עשית וכו'. הנה זכר בבריאת שמים וארץ ג' דברים. בחי' הדיבור. ובחי' רוח פיו. ובחי' חכ' כו'. וביאור זה דהנה יש בדבור הגשמי ג' בחי'. עד"מ בהשפעת הרב לתלמידו איזה דבר שכל שמלובש בדבור הרב הדבר חכ' שמשפיע לו ונק' לחכ' שבדבור (ואין הכונה כאן על בחי' חכ' שבדבור עצמו שהוא כח הצירוף שבדבור כמ"ש מצרף לחכ'. אבל הכונה על הענין דבר החכ' שמגלה בדבורו). והב' בחי' הבל הדבור שנעשה או"מ להדבור (כמ"ש בלק"א שמהבל הדבור דד"ת נעשה או"מ לנשמה). וע"כ לא קאים אדעתי' דרבי' במה שקבל ממנו אא"כ מכיר וזוכר את השכל באותן האותיו' עצמן שקבל מרבו. מטעם שהבל הדיבור של הרב מקיף את אותיו' דבריו ושומר אותם מכל טעות ושבוש. (והטעם לזה כי הבל הדבור שרשו למעלה מאור השכל עצמו שמשפיע לו. וכידוע דז"א בעתיקא אחיד כו'). והג' בחי' אותיות הדבור עצמו שהם לבושי השכל (כידוע שבכל אות ואות מלובש בו חלק קטן מן השכל ובהצטרפם יחד יתלבש בהם אור השכל כולו) והאותיו' עצמן אינם ממהות השכל כלל כידוע. ועפ"י משל זה יובן גם למעלה בדבר ה' שבע"מ שיש בהם הג' בחי' הנ"ל. דהנה הדבר חכ' שבדבר ה' הוא כענין מ"ש השמים מספרים כו' ומעשי ידיו כו' והוא מה שהאדם מתבונן ומתפעל מגדולת ה' ע"י בריאת שמים וארץ וכל צבאם שמש וירח וכוכבי מרום. שכ"ז הוא בחי' חכ' נפלאה עד מאד. כמ"ש ומסדר את הכוכבים כו' כרצונו. וגם בענין רבויים וגדלם כמ"ש מה רבו מעשיך כו' מה גדלו מעשיך מאד עמקו מחשבותיך כו' ולכונה זו נתקן פסוד"ז באריכות סיפור שבחי גדולת הבורא ית' עד שגם השכל אנושי שבאיש הישראלי ע"י התבוננות זו דריבוי שבחי המקום ב"ה. יתפעל באהבה או ביראה כו'. וכמ"ש כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה (לשון סידור) מה אנוש כו'. וזהו השמים מספרים כו' יום ליום כו' ולילה כו' יחוה דעת ע"י זריחת השמש במזרח וסובב הולך אל דרום ושוקע במערב וכן הירח וכו'. וזהו בחי' הדבר חכ' שבדבר ה' שהוא החכ' שבמעשה בראשית כמ"ש כולם בחכמה עשית כו'. ובחי' הב' הוא מ"ש וברוח פיו כל צבאם. שהוא עד"מ הבל הדבור הנ"ל. והוא כענין מה שכתוב שאו מרום עיניכם וראו כו'. שע"י ההסתכלות בצבא השמים יתפעל ויתלהב לבו לה' בלי שום אריכות התבוננות מגדולת התפשטות הנבראים וסדור חכמתו ית' שבהן כלל. רק ע"י נשיאות עיניו למרום יתפעל מיד וזה מצד כח ועוז נשמת האיש הישראלי להתפעל משם הוי' המהווה ומחי' אותם מאין ליש בכל רגע (כי אין הדבר עושה א"ע) כמ"ש ודבריו חיים וקיימים לעד. ואלו יצוייר העדר כו' וכמ"ש בלק"א. (וזהו מבחי' רוח פיו ית' שמקיף לדיבור דע"מ. ואינו נגלה כ"א לנש"י ששרשם בשם הוי' ובתוכיות פנימיות רוח פיו ית' כמ"ש ויפח באפיו נ"ח ומאן דנפח כו' משא"כ המדרי' הא' הנ"ל גלוי לכל גם לאוה"ע דקרו לי' אלקא כו'. ורק שעכ"ז נבדל נפש השכליי' שבאיש הישראלי להשיג ולהתפעל בלב החומרי לה' אחד כו'). והג' הוא הדבור ואותיו' ה' עצמן שבשמים וארץ וכל צבאם (כי המאמרות הם עצמן מציאת הנמצאים כולם. כמו אותיות רקיע בתמונתן וציורן הם עצמם שנתהוו ונתפשטו להיות מהות הרקיע הגשמי) והמאמרות הן לבושי החכ' דמע"ב שמתלבש ונגלה בלבוש דצירופי אותיו' רקיע וכנ"ל בדבור הגשמי כו'. והנה כדוגמא זו ממש מצינו ג"כ בענין התפלה שיש בה ג' בחי' ומדרי' הנ"ל. והיינו כידוע בזוה"ק שיש בחי' תפלה למשה איש האלקי'. ובחי' צלותהון דצדיקיא דבהון מתעטרא כנס"י כו'. וצלותא דמסכנא כמ"ש תפלה לעני כי יעטוף כו'. וביאור זה. הנה תפלה למשה הוא בבחי' דעת (שהוא ענין הרגשת המושכל עצמו והתקשרות בו בתוקף. שהוא בחי' יסוד אבא בחי' משה כו') שהוא קיום המדות וחיותן כמ"ש בלק"א. והענין הוא שע"י בחי' הדעת וההתבוננות בגדולת ה' איך שהוא ממכ"ע וסוכ"ע ולית אפ"מ יתפעל ויתלהב ברשפי אש בלבו החומרי ויוליד אהבתו ויראתו ופחדו כו'. וענין בחי' תפלה זו הוא בחי' עבודה ותיקון לברר ולזכך גופו החומרי דוקא. וכנ"ל בענין האריכות דפסוד"ז (כי הנשמה עצמה א"צ תיקון כו'). ונק' המתקת הגבורות והדינין שלמטה כי אינה באה רק להמתיק את הגוף. אבל ההשגה והדעת מצ"ע הרי לית מח' תפיסא בי' כלל. אמנם בחי' צלותא דצדיקייא אינה בבחי' עבודה ותיקון גופו ונפשו השכלי' והבהמית כלל (כי אינו צריך לזה שכבר נעשה לבו חלל בקרבו ואין לו אלא לב א' כו') רק שטועם טעם אלקי ממש ומתענג על הוי' במתיקות עריבות ידידות כו' (וכענין תפלת שבת שאינו בבחי' עבודת הבירורים כבימות החול כמ"ש במ"א) ובבחי' צלותא זו מתעטרא כנס"י בבחי' מקיף כעטרה כו'. שהוא ענין עליית המל' והתנשאותה באור עונג העליון כידוע בענין השבת כו'. ובחי' צלותא דמסכנא היינו מה שלפני ה' ישפוך שיחו בלי שום דעת והתבוננות בגדולתו ית' (כי עני הוא בדעת) רק צעוק יצעק במר נפשו על ריחוקו מה' אחד כפום דמשער בלבי'. וכעני ממש הצועק לעשיר הושיעה נא ממצור ומצוק שלי. ואינו רק ענין שפיכת שיח ותחנונים לפני ה' לרחם עליו ולהושיעו. כי יתמרמר מאד בהרגשתו עוצם פחיתותו וריחוקו כו'. (ויובן למשכיל ג' בחי' תפלות אלו שהם דוגמת הג' בחי' שבדבור כנ"ל). והנה בכל תפלה מג' בחי' תפלות אלו (גם במעלת התפלה דצלותא דצדיקי') צריך עכ"פ שיסדר תפלתו כפי הסדר שסדרו לנו אנכה"ג. כי הם דוקא ידעו לסדר צלותא כדקא יאות לכוין עפ"י הסוד וסדר השתלשלות המדרי' מריש כ"ד כו'. והאותי' והמלות שסדרו הם מסוגלים דוקא להמשיך בהם וע"י גילוי אלקות בעולמות ועל נפשו באיזה אופן וענין תפלה שיהי' מבחי' ג' תפלות הנ"ל וד"ל:

ועכ"ז יובן פי' הפסוק דנופת תטופנה שפתותיך כלה. פי' שפתותיך כלה הוא בחי' הבל הדבור שיוצא ע"י השפתים וע"ז אמר נופת תטופנה. פי' כמו נופת צוף שהוא ענין מתיקות ועריבות הצוף מצ"ע וכענין צלותא דצדיקי' במתיקות עריבות כנ"ל (כמ"ש מה נעמת אהבה בתענוגים) ונק' לחם פנים

וכמו לחם הפנים דשבת שכולו פנים וד"ל. אמנם מ"ש דבש וחלב תחת לשונך הוא כענין תפלה למשה הנ"ל. וכמו הדבש שעיקרו אינו בא רק להמתיק דברים אחרים כמו החריפות דצנון. אבל מצ"ע אינו מתוק כ"כ כמ"ש דבש מצאת כו' פן תשבענו והקאותו. והיינו כמו ענין גילוי החכ' שבדבור שאינו בערך לשכל הרב כלל כמאמר דלא קאים כו' רק ע"י הבל הדבור שמקיף להדבור קאים אחר מ' שנין. וכמ"כ החכ' שבדבור דמע"ב. הרי לית מח' וחכ' דלהון תפיסא ב"כ. ומ"ש וריח שלמותיך כריח לבנון. הוא בחי' הג' הנ"ל בדבור ובתפלה כנ"ל שהוא הדבור עצמו לבוש השכל וכענין צלותא דמסכנא הנ"ל (ואד"ב פרטיות הענין דבחי' זו במקום הזה. ואולי ית' במ"א). והנה ידוע שיש שלש אמות ושבע כפולות. פי' שבע כפולות הם המדות חג"ת נהי"ם שהן כפולות שיש בהן טו"ר. כי במדת החסד והאהבה יש בה לטוב לאהבה את ה' כו' ולהשפיע חסד וצדקה בהן דלית לי' כו'. ולהיפוך לאהוב א"ע להתענג בתענוגי העוה"ז הגשמיים. ובמדת הגבורה והיראה להתגבר נגד יצרו הרע ולירא מה' ולשנוא תועבת ה' אשר שנא. ולהיפוך לשנוא את האהוב בעיני ה' ח"ו ויראת פן יחסר לחמו וכה"ג. וכן במדת הת"ת והרחמים לרחם על עניים וד"ל. ולהיפוך לרחם רק על עצמו בלבד. וכן בכל יתר המדות כו'. אמנם השלש אמות שהן חב"ד אינם כפולות שאין בהם רע כלל רק טוב. כי מהות הג' אמות בטבע תולדתן בנפש הישראלי מקדש אקרי משכן המה ומציאותן אינם רק להתחכם ולהתבונן ולהתקשר בגדולת ורוממות ה' ית'. ומה שנמצא באיש הישראלי גם חב"ד לרעה כמו להתחכם לעשות רעה כו'. היינו רק מצד שנפל בקליפות דרע שבמדותיו שבלב ועי"ז מטמא את החב"ד שלו (כי הרהורי לבו עולים למוח לחשוב ולהתחכם בזה) כמ"ש את מקדש ה' טמא כו'. אבל מצ"ע אין במהותם טבע הרע כלל. משא"כ המדות הם בטבע תולדותם כלולים מטו"ר. ומעת הולד האדם מוכן הוא לרע ג"כ. והטעם הוא עפ"י הידוע שסיבת מציאות התכללות טו"ר בנמצאים הוא ע"י חטא אדה"ר בעה"ד טו"ר שהמשיך רע דקליפות בכל המציאות ולהיות מעורב טו"ר כו' וע"כ אין להרע מציאות כ"א במדות שבלב ששם הוא מקום טו"ר ולא בחב"ד שהן למעלה מעה"ד ונק' עץ החיים שכולו טוב (כי עה"ד הוא מהחזה ולמטה) רק שע"י הרע שבמדות שבלב מטמא את החב"ד כנ"ל. וזהו ענין יניקת החיצונים שאינו רק בבחי' יניקה יונקים מחב"ד כנ"ל. (ויובן ההפרש שבין בחי' חב"ד לבחי' המדות שהוא כענין ההפרש שבין ב' צלותין דתפלה למשה בבחי' דעת וצלותהון דצדיקייא הנ"ל. דצלותא דצדיקייא הוא בבחי' נופת צוף ולחם פנג שכולו פנים ואין בו בחי' אחוריים כלל שהוא למעלה מבירור דעה"ד טו"ר משא"כ תפלה למשה שהיא באה לברר כנ"ל ובהכרח שיתלבש בלבושי המתברר וע"כ ימצא מבחי' זו בחי' אחוריים ונפילה ג"כ כו' כידוע):

ואחכ"ז יתיישבו הדקדוקים דלעיל בענין הפסוקים דיעקב. דהנה מה שנתיירא יעא"ה אחר ההבטחה מה' הגם שדבר הנביא לטוב אינו חוזר כנ"ל. ואמרו בגמ' ע"ז משום שמא יגרום החטא. יובן ע"ד הידוע בזהר בענין העקדה שאמר אעא"ה אתמול אמר כי ביצחק יקרא לך זרע. ועכשיו אומר העלהו לעולה. אלא קוב"ה ידע בגוונא אחרא כו'. ופי' ידע בגוונא אחרא היינו ידיעת הקב"ה בדעת עליון שהוא מה שבידיעת עצמו יודע בה את הנמצאים כולם. שאינו בערך וסוג דעת תחתון של הנמצאים. ובידיעת עצמו דד"ע יכול להיות שיקויים שני ההפכים כאלו להקרא ביצחק זרע הגם שיעלהו לעולה. מה שאינו בסוג וגדר ד"ת דנמצאי' לידע זה. ובזה יובן שנתיירא יעקב גם שהבטיח לו באמירתו שוב לארצך ואהי' עמך כו'. אחר שי"ל שבד"ע דקוב"ה יקוים ההבטחה אף דשבגילוי דד"ת יהי' ההיפוך ממש. משא"כ דבר הנביא לטוב שאינו חוזר. כי נבואת הנביא בא בהשתלשלות דד"ת כידוע שהנביא ממשיך נבואתו בפועל דמיוני. כמו גבי אלישע שאמר למלך ישראל קח את החצים כו' ירה ויור כו' ויך ג' פעמים כו' ועתה שלש פעמים תכה את ארם כו'. וע"כ אחר שבא לידיעה דד"ת ג"כ לטוב אינה חוזרת (רק לרעה חוזרת כי נחם ה' על הרעה ע"י התשובה כו'). ויובן מ"ש בגמ' ע"ז שמא יגרום החטא. היינו החטא הידוע דאדה"ר שנעשים המדות כפולים מטו"ר ע"י הדעת טו"ר שהוא הד"ת המחי' את המדות ומקיימם כנ"ל. וההבטחה עכ"פ תקוים כמש"ל בד"ע כנ"ל. ועפי"ז ידוקדק הלשון אם על בנים. פי' שמחמת הכאת ונפילת הבנים שהן המדות ברע דקליפת עשו יטמא את מקדש ה' ג"כ שהן החב"ד שנק' אמות וינקו החיצונים מהם כנ"ל. וזהו לשון על בנים פי' בשביל בנים. ע"כ מצה לשני מחנות ואמר שיהי' המחנה הנשאר לפליטה כי בטוח הי' בזה, וכנ"ל בשם הזוהר דאמר דלא מסתפינא בגין דשכינתא לא אעדיאת מנהון שהוא בחי' מחנה האמהות וכנ"ל שנק' אמות. כי אין חשש יניקות החיצונים מהאמות רק כשהם במחנה אחת עם הבנים ולא אחר שחצה אותם לשני מחנות. ויובן דבר זה בעבודת ה' שקודם התפלה צ"ל לב נשבר ורוח נשברה כמאמר אין עומדין כו' כובד ראש פי' הכנעה. וההכנעה הוא בהיותו ממארי דחושבנא על עוצם פחיתותו ושפלותו וריחוקו מה' כל א' כפום דמשער בלבי' מנפילת הנפש ברע דק"נ וכו'. וכפי השיעור והחשבון כן יתמרמר וטועם טעם מר בנפשו ממש כו'. אך הנה כתיב עבדו את ה' בשמחה שהעבודה שבלב זו תפלה צ"ל בשמחה דוקא. ואיך ישכנו שני ההפכים דמרירות ושמחה כא'. אשר ע"כ אחר טועמו טעם מרירות ישיב לנפשו. הלא הנפש החוטאת היא הנפש השכלי' ורוח הבהמה היורדת למטה ונופל ברע כנ"ל אבל מצד נפשו האלקי' ורוח האדם היא העולה למעלה תמיד להכלל ולהבטל בה' אחד. אין שום חטא ועון. וכמאמר נפש כי תחטא תווהא וכו' (רק שע"י נפילת הגוף יכול להיות יניקות החיצונים מנפשו האלקי' וכנ"ל בענין האמות), ואחר הבדלה זו בין קודש דנפשו האלקי' לחול דנפש הבהמית ישמח במתנת חלקו חלק אלוה ממעל. ויוכל לעבוד ה' בתפלתו בשמחה כאלו לא פגם נפשו מעולם ולא יוכל אז להיות יניקת החיצונים מנפשו האלקי' כלל ע"י הפגם דנפש הבהמות כי הבדיל בין קודש לחול שלא יתערבו וינקו זה מזה. וככה ממש יובן בענין השני מחנות דיעקב כו'. ועתה יובן סדר הענין דיעקב. שנתיירא יעקב שמא יגרום החטא דאדה"ר שיכה עשו אם על בנים היינו שע"י נפילת הבנים ברע דקלי' עשו יהי' יניקת החיצונים גם מהאמות. ולא סמך על ההבטחה. כי ההבטחה י"ל שתקוים בד"ע דדעת עצמו. גם שלמטה בד"ת יהי' ההיפוך כנ"ל. וע"כ ויחץ לשני מחנות. בכדי שאם יבוא כו' והי' המחנה דאמות לפליטה בודאי אחר שהבדיל ביניהם כנ"ל. וכיון דעביד האי סדר צלותא עלייהו. מ"כ ויאמר אלקי אבי אברהם ואלקי כו' ה' האומר אלי כו'. ופי' סדר צלותא הוא כנ"ל שצריך לשמור הסדר גם בתפלה היותר מעולה כצלותהון דצדיקייא. כעין שמירת הסדר שסדרו לנו אנכה"ג כנ"ל. וז"ש תפלתו על הסדר דאלקי אברהם ואלקי יצחק הוי' האומר אלי. ששם הוי' הוא בבחי' הת"ת דיעקב וד"ל: